

Владо С. Милошевић:
етномузиколог, композитор и педагог

ТРАДИЦИЈА КАО ИНСПИРАЦИЈА

Тематски зборник
са научног скупа 2019. године

Бања Лука, 2020.

Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци
Академија наука и умјетности Републике Српске
Музиколошко друштво Републике Српске

**Владо Милошевић: етномузиколог, композитор и педагог
ТРАДИЦИЈА КАО ИНСПИРАЦИЈА**

Тематски зборник

За издавача

Драгана Пурковић Мацан, МА, декан Академије умјетности
др Рајко Кузмановић, предсједник Академије наука и умјетности
Републике Српске
др Драгица Панић Кашански, предсједник Музиколошког друштва Републике Српске

Уредник

др Гордана Грујић

Сарадници уредништва

др Санда Додик, др Драгица Панић Кашански, др Саша Павловић,
др Ира Проданов Крајишник

Научни одбор

др Соња Маринковић (Србија), мр Милош Заткалик (Србија), др Санда Додик (Република Српска, БиХ), др Драгица Панић Кашански (Република Српска, БиХ), др Злата Марјановић (Република Српска, БиХ), др Ведрана Марковић (Црна Гора), др Сабина Видулин (Хрватска), др Викторија Коларовска Гмирја (Сјеверна Македонија), др Родна Величковска (Сјеверна Македонија), др Лозанка Пејчева (Бугарска), Dr Michael Spitzer (Уједињено Краљевство), Dr Sławomira Żerańska-Kominek (Пољска), Dr Dimitar Ninov (Сједињене америчке државе), Dr Ildar Khannanov (Сједињене америчке државе), Dr Denis Collins (Аустралија), Dr Cheong Wai Ling (Хонг Конг), Dr Urša Šivic (Словенија), Dr Áine Heneghan (Сједињене Америчке државе), Dr Tari Lujza (Мађарска), Dr Leon Stefanija (Словенија)

Рецензенти

др Ира Проданов Крајишник (Србија), др Богдан Ђаковић (Србија), др Љубица Илић (Србија), др Немања Совтић (Србија) др Валентина Радоман (Србија), др Милан Милојковић (Србија), др Сања Радиновић (Србија), др Драгица Панић Кашански (Република Српска, БиХ), др Злата Марјановић (Република Српска, БиХ), др Иван Чавловић (БиХ), мр Милош Заткалик (Србија), др Гордана Грујић (Република Српска, БиХ), др Ивана Дробни (Србија), др Александра Милетић (Србија), др Ведрана Марковић (Црна Гора), др Саша Павловић (Република Српска, БиХ), мр Зоран Николић (Република Српска, БиХ), др Санда Додик (Република Српска, БиХ), мр Славица Глувић (Република Српска, БиХ), мр Младен Матовић (Република Српска, БиХ)

Прелом

Дарко Домазет

Дизајн корица

Марко Шкрбић

Штампа

Мако Принт, Бања Лука

Тираж

150

Издавање зборника радова омогућило је Министарство науке и технологије
Владе Републике Српске, Бања Лука, 2019.

ISBN 978-99938-27-34-4 (АУБЛ)

COBISS.RS-ID 130387201

САДРЖАЈ

Blanka Bogunović Cognition in composing contemporary art music	7
Ivan Moody East is west and south is north	24
Радост Галоња Кртинић Однос између музичког и поетског у пет пјесама за глас и клавир Владе Милошевића.....	37
Гордана Грујић, Давид Мاستикоса Музичке имспресије у симфонијској поеми „Бања Лука 1969” Владе С. Милошевића	51
Валентина Дутина Фолклорне интонације у дјелима Владе Милошевића и Војина Комадине инспирисане поезијом Мака Диздара	64
Ивана Церовић, Пеђа Харт Нова једноставност у „Тужним песмама” Војина Комадине	79
Mladen Janković, Zoran Nikolić Akordske i linearne strukture sagledane kroz odnos savremenog i arhaičnog u „Bagateli” Mirjane Živković.....	98
Мирко Јеремић „Трио” за виолину, виолончело и клавир Драгутина Гостушког – аналитички приказ.....	106
Snježana Đukić Čamur Odnos semantičkog plana i muzičkog formalnog plana u vokalom ciklusu „Gradinar” Vlastimira Peričića.....	123
Александра Паладин „Fusio/diffusio” Слободана Атанацковића	138
Марија Голубовић Мисија Руског дома у Београду: културна политика и музика (1933–1941)	147
Моника Новаковић Писана реч о музици у часопису (за позориште, музику и филм) „Comœdia”	161
Војана Radovanović Glas kao medij i „Objet petit a”: muzikološki upis u studije glasa	174

Вања Спасић	
Репертоар опере Народног позоришта у Београду (1970–1990)	184
Miloš Zatkalik	
Reč, slika i zvuk u bi-logičkom ključu	202
Miloš Bralović	
Nekoliko teza o umerenom modernizmu i tradiciji	213
Марко Алексић	
„Асоцијативни тоналитет“ у теорији маркираности: „Саломе и Електра“ Рихарда Штрауса.....	221
Gordana Grujić	
Sonatni oblik u dodekafonskim uslovima Arnolda Šenberga	240
Dorotea Vejnović	
Uticaj tradicionalne japanske muzike na kompozicione postupke Torua Takemicua u kompoziciji „A flock descends into the pentagonal garden“	256
Zoran Božanić	
Neke specifičnosti kompozicionog plana renesansnog moteta.....	265
Данијела Здравих Михаиловић	
Прилог проучавању музичке синтаксе – о граничним случајевима фрагментарне и реченичне структуре	274
Гордана Каран, Јелена Дубљевић	
Генеза циљева и задатака наставе солфеђа у основној музичкој школи у Србији од краја IX века до данас	287
Александра Бранковић	
Српска народна песма у методичком приступу настави почетног музичког описмењавања др Зориславе Васиљевић.....	297
Александра Бранковић, Гордана Каран	
Народна песма као кодирана основа музичке писмености у контексту културе памћења	307
Јелена Дубљевић, Љиљана Војкић	
Употреба песама, примера из музичке литературе и инструктивних примера у приручницима за наставу ритма за основну музичку школу у Србији (1983–2015)	319
Ивана Хрпка Вешковац, Ивана Дробни	
Зорислава М. Васиљевић – искуства и апликације бугарске наставе солфеђа у српској педагошкој литератури	330
Ивана Хрпка Вешковац	
„Асиметричне / неправилне мере“ у француској литератури за солфеђо: приступи и имплементације	344

Јелена Беочанин Ритмички диктати: варијанте и њихова целисходност	355
Драгана Тодоровић Катедра за солфеђо и музичку педагогију Факултета музичке уметности у Београду – стожер српског високог музичко-педагошког образовања....	371
Милена Петровић, Вера Миланковић, Гордана Ачић, Мирјана Недељковић Солфеђо који сам волео/ла, који волим и који бих волео/ла.....	388
Славица Глувић, Мирјам Марковић Улога пјевања солмизацијом у почетној настави гитаре.....	398
Матија Антонић, Саша Павловић Задаци из теорије музике са становишта Блумове таксономије	417
Александра Стошић Народна песма и игра у уџбеницима музичке културе: народна мелодија у функцији музичког развоја	436
Marija Đorđević, Miomira M. Đurđanović, Sonja Cvetković Музичко образовање и ваншколске активности као подстицај развоју музичких компетенција ученика	458
Злата Марјановић „Rigoletto као музика за у друштво“: улога хармонике у традицији Боке Которске	470
Branislav Ostojić Poslijeratni festivali prosvjetnih društava Bujštine.....	485
Сања Пупац, Марија Думнић Вилотијевић Дигитализација магнетофонских трака Владе Милошевића: резултати и перспективе.....	496
Виолета Јокић Сазлијска севдалинка у извођењу и казивању Рајка Симеуновића – пример наднационалности једне музичке праксе.....	508
Борисав Миљковић Проблеми термилошког одређења инструмента фруле у контексту њеног историјског сагледавања.....	522
Јелена Јоковић Сличности и разлике у извођачком стилу трубачких оркестара западне, североисточне и југоисточне Србије на примеру извођења „Моравца“	543
Svetlana Đaćanin Koreografija tradicionalnog plesa za decu „Dodole. igre iz Srema“ Bogdanke Bobe Đurić.....	561

ПИСАНА РЕЧ О МУЗИЦИ У ЧАСОПИСУ (ЗА ПОЗОРИШТЕ, МУЗИКУ И ФИЛМ) COMOEDIA¹

Моника Новаковић

Музиколошки институт САНУ у Београду

E-mail: monynok@gmail.com

Прејледни рад

Сажетак: Часопис за позориште, музику и филм *Comoedia* (излазио је недељно у издању издавачког удружења Илустрација у периоду од 1923. године до 1927. године) представља један део архивске грађе похрањене на Музиколошком институту САНУ која се тиче позоришне уметности. Намера ми је да овим радом представим чланке о музици из бројева часописа посвећеном позоришту који садрже драгоцене увиде у музички живот Срба према доступној грађи из периода од 1924. до 1926. године.

Кључне ријечи: музика, писана реч о музици, позориште, опера, балет, часопис *Comoedia*.

Часопис за позориште, музику и филм, *Comoedia*, један је део архивске грађе похрањене на Музиколошком институту САНУ која се тиче позоришне уметности. Намера ми је да овим радом представим селекцију чланака о музици који садрже драгоцене увиде у музички живот Срба према доступној грађи из периода од 1924. до 1926. године. Није ми циљ ни сврха да пружим комплетан увид² у публицистику³ тог периода већ да представим њен исечак у виду овог часописа, односно да представим грађу са којом први пут упознајем јавност. Сматрам да завређује пажњу и да ће бити интересантна другим истраживачима. Међу страницама овог часописа могу се пронаћи вести о прославама годишњица, текстови о будућим усмерењима музике, о нашем националном наслеђу, музичким делима, краћи извештаји о премијерама и талентованој деци, текстови о темама из музичке педагогије, извештаји

¹ Рад је писан у оквиру пројекта 177004 – *Идентификација српске музике од локалних до глобалних оквира: традиције, промене, изазови* који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

² Када је реч о српској писаној речи о музици, есејистици и публицистици, драгоцени су увиди Александра Васића, те упућујемо читаоце на његове студије.

³ Подсетимо да су у том периоду значајне публикације представљали Српски књижевни гласник (Васић, 2004: 39–59), *Зенит*, покренут 1921. године (Голубовић и Суботић, 2008: 11), *Музички гласник* покренут 1922. године (Васић, 2009: 97–111), часопис *Музика* (1928–1929) (Томашевић, 2009: 126) и други.

о поделама улога, биографије и критике оперских певача, критике концерата, извештаји о успесима наших композитора у иностранству и многи други текстови које ћу представити овим редовима.

Уредник часописа био је Никола Трајковић, а међу подацима доступним у Виртуелној библиотеци Србије, наводи се и име Миодраг Михајловић Световски (Ристић, 2014: 300 и COBISS, прис. 31. 1. 2019).⁴ Овом часопису била је посвећена 1998. године и изложба у Музеју позоришне уметности Србије под називом *Сомоедиа: живот позоришног часописа (19231927)*, а аутор изложбе и каталога била је Ирина Кикић (Ристић, 2014: 300). Часопис је излазио недељно у издању издавачког удружења Илустрација у периоду од 1923. године до 1927. године.

Рубрика о музици није увек носила исти назив те тако срећемо називе као што су Музичка хроника, Музичка кроника, Музички живот, Музика и друге, док поједини бројеви нису уопште имали рубрику о музици или су садржали текстове о музици који нису били груписани у једну јединствену рубрику. Прилоге часопису дале су неке од најзначајнијих личности попут Станислава Винавера, потом и Ружа Винавер, Бранимир Ћосић, Богослав Коњевод и многи други аутори који су се дотицали важних тема о усмерењима музике, о уметницима, о проблемима музичке сцене и многим другим питањима. Ради прегледнијег увида у садржај овог часописа, настојаћу да чланке о музици групишем по, условно речено, категоријама или тематским круговима које ће пружити читаоцу врсту путоказа. Неке категорије ће се, природно, преплитати.

Уочљиво је да је, у овом часопису, највише пажње посвећено управо стању музике које је било актуелно у време када су писани ови текстови, а посебну пажњу завређују текстови чији су аутори настојали да проникну у будућност. У рубрици Музичка кроника броја објављеног 14. јануара 1924, своје место проналази текст Станислава Винавера под насловом *Будућност музике* у коме Винавер образлаже своје ставове о будућности, појму који означава, према његовом мишљењу, „будући идеал“ према ком су „људи, свесно или несвесно, подешавали своју музику.“ (Винавер, 14. 1. 1924: 12–13) Наиме, Винавер каже да:

...ако се укуси и свести кроз 50 година, какви ће онда бити, дају већ данас одредити и предосетити, има ли веће смисла писања за људе који ће доћи после 50 година, но за оне који су били пре 50 година? Писање је само укуса, а није писање, дубље. Ако кроз 100 година неће бити {рецимо} сенцименталности – зар ће то даћи трајну вредност несенцименталним делима? У ствари и несенцименталност је данашња. Будућност је исто иако варљива у том случају и не трајна као и прошлост. Она је само једно одрицање садашњости. (Винавер, 14. 1. 1924: 12).

⁴ <http://www.vbs.rs/scripts/cobiss?ukaz=DISP&id=1129283930241644&rec=8&sid=1>, прис. 31. 1. 2019.

Вођен овим ставом, Винавер закључује да „музика будућности која није намењена коме другом осим тој будућности – у ствари је исто што и музика прошлости, у ствари је необасјани и неистакнути део њен.“ (Винавер, 14. 1. 1924: 12) Овим текстом Винавер осуђује људе који исхитрено и неодговорно проглашавају будућношћу оно што су наизглед нови правци. То се може закључити на основу Винаверових речи да „ново није још будућност. Оно не мора увек да проистиче из старог. Ново је често само географско, нешто што још није покушано, изведено.“ (Винавер, 14. 1. 1924: 12) Даље објашњава да „други правци [...] често су нови само у толико, само зато што се њима до сада није ишло.“ (Винавер, 14. 1. 1924: 12–13) Аутор закључује текст речима да:

Сва чејркања ѿ старим ѿољима да се најабирчи ѿо које зрно још није не сакуљено, не унесено ни у које амбаре: ѿо би био симѿишчан и мио ѿосао за антикваре, за љубишеље дефинитивно старога, за музикологе. А ни у ком случају за ѿправе истраживаче и ствараоце. Пред њима би ѿукле груте зоре и визици. (Винавер, 14. 1. 1924: 13)

Брига о будућности музике била је само једна од низа важних тема које су разматране међу овим страницама. Тако је Бранимир Ћосић дао свој допринос овом броју текстом Стилизовање наших народних игара (Ћосић, 14. 1. 1924: 16–17) у коме разматра неопходност решења овог питања стилизовања, те истиче да морамо имати нешто своје по чему би, како Ћосић подвлачи, наша култура била препозната у свету те је мишљења да „будућност нашег националног плеса [...] није у колу“ (Ћосић, 14. 1. 1924: 16) и да материјал „треба [...] брижљиво и са разумевањем обрадити, јер је крајње време да нас Европа почне ценити не само по нашој ратној слави, него и по културним тековинама, чији су основи у народу.“ (Ћосић, 14. 1. 1924: 17) По његовим завршним речима, јасно је да овим текстом Ћосић апелује на кореографе, музичаре, балеткиње а рекла бих и друге уметнике који инспирацију црпе из наших народних игара да нешто своје, о чему он говори, представе имајући свест о ономе што одређена традиција представља како би се верно пренела на сцену. Имајући у виду да је овај часопис био плодно тле за различите дискусије у оквиру различитих уметничких грана, уследио је одговор на Ћосићеве изречене ставове. У свом одговору под називом Прилог националном балету, Богослав Коњевод сугерише опрез при преношењу народног костима онаквог „какав је у народу“ (Коњевод, 28. 1. 1924: 12) на саму сцену, односно у балет. Чини се да је порука Коњеводовог текста следећа: сами елементи костима морају бити прилагођени потребама сцене, али карактер народног костима је тај који треба да опстане, без обзира да ли га позориште „позајмљује“ за драму или за балет, те да о

тим проблемима треба увек размишљати, а не само онда када се на сцену поставља комад са националним елементима или комад који се ослања на било коју традицију.

Осим дискусије о природи балета и стилизовању националних игара, читалац је имао прилике да се упозна са делима која су тада била заступљена на сценама, а и гостовањима. Тако, Станислав Винавер овом броју прилаже текст под називом Прича о војнику, имајући намеру да представи дело Игора Стравинског (Igor Stravinsky) према ком исказује одушевљење, те открива читаоцу (да је у то време) „у Београду укус за све руско, и за скаску веома жив“ (Винавер, 28. 1. 1924: 31), док о децембарском гостовању београдског балета извештава аутор (потписан иницијалима “Л.Л”) у чланку Музичко расположење Сарајева броја објављеног 21. 12. 1925. (Л.Л, 21. 12. 1925: 22–23, 26) Такође, аутор користи прилику да у овој рубрици представи неколико музичких догађаја који су се одржали у Сарајеву попут поменутог гостовања београдског балета, концерта Хаџе Јуасе (Hatsue Yuasa), затим резултате три певачка друштва – Требевић, Слога, и Лира. (Л.Л, 21.12.1925: 22–23, 26) Представићу део овог, како га сам аутор назива, информативног чланка који се тиче гостовања београдског балета, односно критике самог концерта. Аутор запажа да је балет унео свежину и промену у музици, те да рапидно јача и расте, дајући повода композиторима да пишу остварења посвећена овом домену музичког позоришта – сам балет, према његовом мишљењу, требало би да на сликовити начин извуче живот из оркестра. (Л.Л, 21. 12. 1925: 22) Чврсто заступајући став да балет треба да разбије мутну психу музике, аутор сматра да је те вечери постигнут успех плеса, а мање оркестра који је био мален и несигуран. (Л.Л, 21. 12. 1925: 22) Већ на почетку аутор истиче да је пружен ограничен поглед на програм који је извођен те вечери – реч је о делима Гуноа, Чајковског, Грига, Бизеа... и др. – међутим, истиче мањак интересовања публике за сам програм колико за режију балерина, те жали што квалитет програма није у већој мери запажен. (Л.Л, 21. 12. 1925: 22) Други разлози недостатка пажње и интересовања за програм, осим поменутог, нису наведени.

Значајан успех композиције Југословенска симфонија Миленка Пауновића, премијерно изведене у Љубљани 6. априла 1924. године, забележио је аутор који се потписао под псеудонимом Југословен (Југословен, 7. 4. 1924: 19–20).⁵ Композицију је извео оркестар под диригентском палицом Јосипа Черине. Према речима аутора, „огромно дуга композиција била је до крајности савесно и прецизно проучена; гудачи су звучали пуно, дувачи су озорно извели чак и тешко изводљива

⁵ Наравно, постоје и текстови аутора који су се потписивали својим именом али и извештај и текстови аутора који су се потписивали псеудонимом или се нису потписивали уопште.

и напорна места. Сама симфонија може да служи за углед словеначким композиторима.“ (Југословен, 7. 4. 1924: 20) Аутор запажа да је на успехе ове премијере реаговала и „цела љубљанска штампа“ која „доноси похвалне приказе о овој композицији“. (Југословен, 7. 4. 1924: 20) У том смислу, аутор наводи критике и приказе из листова Јутро и Словенски Народ, истичући да Јутро од 18. марта извештава да:

...унабијено пуној дворани Униона јуче је приређен трећи овогодишњи концерт др. Черине. Почетак је био у знаку Сметанине прославе... Са највећом очекиваном 'Југословенска симфонија' Миленка Пауновића на синоћнем концерту извођена је први пут. Мислим да је и сам композитор морао бити задовољан изведбом др. Черинове оркестра. Огромно дуа композиција била је до крајности савесно и прецизно проучена; тудачи су звучали пуно, дувачи су озорно извели чак и теško изводљива и најорна места. Сама симфонија може да служи за углед словеначким композиторима. Сасиоји се из три дела, но рекли би да су сви мало превише одужени. Поешични програм симфоније увек а priori искључује чисти симфонични облик; зашто је композитор изабрао фантастички облик, који га је довео да понавља често исте фразе и у истој хармонизацији. Зашто је цела композиција упркос мотивима који је везују, некако нејединствена. Мотивски материјал композиције је мноббројан, лей и шарен; више пута зазвоне нам у уху звуци српског кола и грутих народних итара и песама, што даје симфонији значајно и живахно народно обележје. Лейе особине композиције издијају врло често. На крају композитор је био поздрављен бурним аплаузима и добио је лоровов венац. (Југословен, 7. 4. 1924: 20)

Аутор затим наводи приказ из Словенског народа од 19. марта у коме пише следеће:

Други део концерта др. Черина је посветио великој симфонијској композицији домаће композитора, и заслужује ради штоа нарочите похвале. Гос. Миленко Пауновић је и сам диригент, и као такав познаје све рецитре модерној оркестра. Ошуда долази да је његова 'Југословенска симфонија' звучала сочно и здраво и да је оркестарски искористила све што може да пружи модерни оркестар. Мотиви, које уишребљује тоси. Пауновић су изборни, оригинални и моћно суестивни. Нарочито импресионира уводни траични мотив. И остали мотиви, који се ослањају на југословенску народну музику, врло добро су уишребљани, тако да композиција с правом носи звучно име 'Југословенске симфоније'. Но према приложеној интерпретацији композитора, овај наслов није потодан, и више би доликовало име које означаје његово мислено и

самостјално лично сјање. При коначној оцени овој дела морамо узети мерило у поређењу са другим делима југосл. композишора. У том смислу оно сада међу најзрелија и најмодернија дела. И ако Г. Пауновић није у толикој мери „оригинал“ као што су то неки наши други компонистии, то ништа не умањује његову вредност. У сваком случају 'Југословенска симфонија' је изврсно и солидно дело, какво на пример ми Словенци још немамо. Композитор је јожео бурне аилаузе, венце и цвеће. (Југословен, 7. 4. 1924: 20)

Када је реч о опери и оперети, велики део рубрике Музичка хроника у броју објављеном 7. априла 1924. године садржи вести о извођењу Пучинијеве опере Манон Леско која је одржана 6. априла⁶, дакле, дан раније. Наиме, текст Манон у новој подели показатељ је проблема уплива политике у само поље музичке критике – претпоставља се да је критика упућена певачу на партијској основи, те се овој претпоставци Станислав Винавер не чуди, објашњавајући да је „код нас политички живот толико оболео, да се одмах свако партијски категорише.“ (Винавер, 7. 4. 1924: 18) Даље објашњава да „по нашем менталитету прионути једној партији значи за навек рећи збогом свакој објективности, определити се за један суд макар потпуно и очевидно неправедан.“ (Винавер, 7. 4. 1924: 18) Оправдавајући свој став и о уметничком умећу певачице Ксеније Роговске, он остаје при мишљењу да Роговској никако улога није одговарала „ни по лику ни по темпераменту.“ (Винавер, 7. 4. 1924: 19) Највећа пажња је посвећена интерпретацији Де Гријеа, лика који је тумачио Живојин Жика Томић, певач коме Винавер упућује неколико савета за даље усавршавање следећим речима:

Мени изгледа да експеримент са Г. Томићем није успео. Шта више, по моме дубокоме уверењу Г. Томић, ако продужи овако: ш.ј. ако буде узимао улоге за које нема довољно зрелости, мушкој аушоритетша, и срчане линије, просто ће сам себе урнисати, физички, тласовно, морално. Г. Томић је симпатичан и љубак Ленски, али Ленски умире у наредноме чину! (Винавер, 7. 4. 1924: 19)

У току читавог Винаверовог чланка, јасно је да је писац покушавао да оправда свој став и да представи и позитивне и негативне стране Томићеве интерпретације, огађујући се од било каквог другог одговора на политичке нападе и фокусирајући се искључиво на музику и музичко извођаштво тумача улога. Поред евентуалних несугласица по питању упућених критика, речи је било и о институцији опере, те важну информацију о оформљењу једне такве институције можемо пронаћи у броју објављеном 21. 9. 1925. године. Комедија извештава о почетку треће сезоне Штипског позоришта чији је, како каже аутор:

⁶ Место извођења опере није наведено.

најредак велики и завидан, поред свих великих тешикоћа. Створена је опера, прва опера не само у Швици, већ и у целој Јужној Србији, стога је, значај овога стварања велики [...] кад се узме у обзир природни дар овдашње становништва за музику, те су изледи у будућности добри. – Велика је срећа што је извршен споразум позоришта и певачког Друштва Јединство и што је ангажован за капелника проф. Сергије Михајлов, који је музичар еминентних способности. (непознати аутор, 21. 9. 1925: 15, 18)

Гостовања и премијере опера и оперета нису били једине вести за које је читалачка публика марила. Наиме, у броју 9, објављеном 1. новембра 1925. године, уредник часописа Никола Јовановић, имао је прилике да разговара са Бранком Гавелом о његовој „пацији“ која се тиче режирања опере. (Јовановић и Гавела, 1. 11. 1925: 6–7) С обзиром да је, како сазнајемо, Гавела „стекао једну веома завидну репутацију као драмски редитељ“ (Јовановић и Гавела, 1. 11. 1925: 6), Јовановић истиче да га је „прилично зачудило када сам, у време кад се оно код нас у прошлој сезони давао Доницетијев „Дон Пасквале“, у Загребу чуо да је онде ту оперу режирао др. Гавела. Запитах га: откуда то?“ (Јовановић и Гавела, 1. 11. 1925: 6) Из Гавелиног одговора јасно је да је чврстог мишљења да „сваки драмски редитељ ваља понекад да режира понеку оперу“ (Јовановић и Гавела, 1. 11. 1925: 6) јер драмском редитељу опера даје и ритам и оно што Гавела назива шпанунгом. (Јовановић и Гавела, 1. 11. 1925: 6) Реч је о размаку између суза и смеха и свега онога што борави у том размаку, у, како га Гавела назива, затегу тог лука, те напомиње да се шпанунг мора схватити као динамична ствар, у сталном раду и покрету (Јовановић и Гавела, 1. 11. 1925:6). Гавела објашњава још неке сопствене ставове о режирању опере, те наводи да ће драмски редитељ, режирајући оперу, научити нешто о музикалности, односно, навићи ће се на музикалност која ће му помоћи при разумевању драме јер је, како он наводи, „и драма ритмична.“ (Јовановић и Гавела, 1. 11. 1925: 7) Такође, Гавела је мишљења да оперски редитељ мора да пази да „игром глумаца никад не дуплицира музикални ритам.“ (Јовановић и Гавела, 1. 11. 1925: 7) Гавела сведочи да је „вазда нерадо режирао Вагнера [...] нарочито „Валкиру“, „Парсифала“ и „Лоенгрин“, јер се у тим операма одвише прописује ритам“, али изражава жељу да режира Вагнера „против општег уверења, да га режирам против традиције.“ (Јовановић и Гавела, 1. 11. 1925: 7) Поред ових ставова, изражава и мисао да је нужна сарадња оперског редитеља и капелника од самог почетка рада на припреми опере, највише због рада на дикцији са певачима и разумевању либрета. (Јовановић и Гавела, 1. 11. 1925: 7) Да ли је у међувремену Гавела успео у својим настојањима да режира Вагнера „против општег уверења“, није нам познато.

Уредник је сматрао да је прикладно одати признање техничком особљу иза кулиса хвалоспевом који је издат у броју објављеном 25. 1. 1926. Овим бројем је посвећена пажња опери Мусоргског, Борис Годунов, која је изведена премијерно у Београду 1926. године у Народном позоришту. (Јовановић, 25.1.1926: 2–3, 6) Успех овог извођења уредник приписује управо напору техничког особља без чијег ангажовања он не би био могућ. Још један уплив политичких тема у домен опере видљив је у наредном доступном броју Комедије објављеном 15. 3. 1926. Реч је о позоришној политици Румунске Опере односно њених оперских уметника који су се одлучили за штрајк због лошег третмана који су трпели под управом Букурештанске Опере, те је група уметника под руководством редитеља Аратија, склопила споразум са, како наводи дописник, театрима у Цариграду, Софији и Београду, где је намеравала да покаже своје таленте и способности који би публика ценила. (С, 15. 3. 1926:18–19)

Забележени су и новитети у Осијеку, у Народном казалишту где је изведена 1. марта 1926. Вердијева Аида, са дебитантским наступом тенора Василија Левицког. (непознати аутор, 15. 3. 1926: 22) Уследиле су вести о новосадским премијерама оперета (Т.М, 4. 1. 1926: 11), пре детаљнијег увида у репертоар и музичке догађаје у Народном казалишту у Осијеку (непознати аутор, 4. 1. 1926: 18–19: 22), везане како за драму, оперу, оперету, концерте тако и за гостовања и јубилеје. На репертоару Опере Народног казалишта у Осијеку налазила се, између осталог, Дворжакова Русалка, Вердијева опера Бал под маскама и друге (непознати аутор, 4. 1. 1926: 19). Давано је 9 оперетских дела – Кнегиња чардаша, Грофица Марица, Зачарани двор, Холандска жена, и др. (непознати аутор, 4. 1. 1926: 19) Овом приликом, дата је и кратка биографија оперске певачице Марте Поспишил из Загреба. (Јовановић, 4. 1. 1926: 22–23, 26)

Као што се може видети из до сада приложеног, вести о концертима, најавима извођења, гостовањима, годишњицама и прославама било је у изобиљу у овом часопису, те тако у броју 2 објављеном 14. јануара 1924. наилазимо на извештај о прослави двадесетпетогодишњице рада на музици композитора Станислава Биничког кога аутор чланка назива оцем српске инструменталне музике (непознати аутор, 14. 1. 1924: 6). У јубилеју је 3. фебруара у београдској Вазњесенској цркви на литургији хор Станковић певао композиције Биничког те, према речима аутора, после припремио свечану Академију а такође је 4. фебруара изведена увертира Из мог завичаја на концерту на којем је сам Бинички дириговао (непознати аутор, 14. 1. 1924: 6), „затим слика из бајке Љиљан и Оморика (диригент г. Христић), и уводна музика за Периклову смрт (диригент г. Србуљ).“ (непознати аутор, 14. 1. 1924: 6) Након тога, према садржају чланка, изведена је једночина опера На уранку којом је ди-

риговао Брезовшек, док је 5. фебруара приређено вече вокалних и инструменталних композиција Биничког. (непознати аутор, 14. 1. 1924: 6)

Рубрика Музичка кроника (у броју објављеном 28. јануара 1924. године) добија нови назив – Музички живот – те почиње текстом којим Станислав Винавер представља и разматра личност и дело Ежена д' Албера (Eugen d' Albert), уочи његовог концерта у Касини (Винавер, 28. 1. 1924: 9–11). У једном од наредних бројева из исте године у музичкој хроници најављени су концерти ансамбла Трио Слатин, концерт Вајнгартнера, премијера Доницетијеве опере Дон Пасквале у Народном позоришту, затим ангажовање драмског сопрана Вике Чалете као члана оперске управе, потом концерт младог баритона Бранка Поморишца, као и гостовање певачице Еме Дестин у Загребу и гостовање Пјетра Маскањија и Галфија у Загребу (непознати аутор, 17. 11. 1924: 3, 6–7). Број из наредне године доноси и вест о гостовању тенора Карла Агарда Ествига и три концерта на којима је наступио а који су се, према подацима из чланка, одржали 20, 22, и 24. септембра (непознати аутор, 14. 9. 1925: 15, 18). Како се закључује у чланку, Естvig је био највећи херојски тенор тадашњице, велики вагнеровски певач, „обдарен огромним ванредно култивираним гласом, дивне појаве, рођени глумац и човек високе интелигенције.“ (непознати аутор, 14. 9. 1925: 15, 18) Део критике прва два од три концерта поменутог Карла Агарда Ествига објављен је у броју објављеном 28. 9. 1925. године – послат је редакцији Комедије а аутор чланка је извесни „Бел.“ (Бел, 28.9.1925: 30–31) Тенор је прве вечери био „примљен с прилично измешаним осећајима публике [...] његова песма је тешка, мутна, слуша се помало као кроз маглу.“ (Бел, 28. 9. 1925: 30) Како сазнајемо, „друге вечери био је необично диспониран, а публика ентузијазмирана, у делиријуму [...] Он је, напoкoн, Агард Естvig, силна гласина, која уме, у моментима, да замре у нежност и кроз германске тонове освоји и наша словенска срца.“ (Бел, 28. 9. 1925: 31)

О концерту баритонисте Георгија Бакланова извештавао је аутор који се потписао као „Вид.“. Концерт је одржан у дворани новог Университета 6. октобра 1925. у Београду (Вид, 11. 10. 1925: 10–11). Поред ове вести, други аутор (у потпису М.С.Б.) спомиње концерт тенористе Крсте Ивића, чија је посећеност била „веома слаба, коју г. Ивић заиста није био заслужио према лепој песми коју је пружио тога вечера.“ (М.С.Б, 11. 10. 1925: 19) Комедија објављена 11. 1. 1926 не доноси много вести о музици, једино вест о предстојећој прослави јубилеја односно прослави 25-годишњице члана Осјечког казалишта Рудолфа Букшека. (непознати аутор, 11. 1. 1926: 27)

Из доступних бројева, стиче се утисак да су теме везане за музичку педагогију ређе дотицане, но, нису изостављане. Ових тема дотакла се Ружа Винавер, пишући о настави клавира код почетника (Винавер, 10. 3. 1924: 17–19), разматрајући основне захтеве које дете мора да испуни и потребе које треба код детета задовољити да би оно успело

као будући извођач (Винавер, 10. 3. 1924: 17–19). Музичка педагогија заступљена је и у броју Комедије објављеном 4. 1. 1926 године у виду чланка Музикални Ниш – Оркестар и Музичка Школа „Корнелије“, чланка који похваљује музикалност Ниша и приватној иницијативи да се оснују две важне нишке установе. (В, 4. 1. 1926: 10–11) Како аутор наводи, друштво „Корнелије“ основало је оркестар и музичку школу „као своје одсеке, без ичије материјалне помоћи, већ искључиво својим скромним средствима.“ (В, 4. 1. 1926: 10).⁷ Овај оркестар основан је 1924. године (В, 4. 1. 1926: 10) и у тренутку када је објављен овај број часописа, већ је навршио две године активног рада под руководством капелника г. Драгутина Живановића. Поменута музичка школа основана је 13. децембра 1925. године те је, због питања простора у коме ће се одржавати настава, започела рад 1. јануара 1926. године (В, 4. 1. 1926: 11). Дакле, као и у случају претходно изложене вести о опери у Штипу за чије оснивање је делимично било заслужно певачко друштво Јединство, и овде је био случај да се једно певачко друштво агажовало за оснивање важне културне и образовне институције.

Повратак рубрике Музика евидентан је у броју објављеном 12. 4. 1926. године и доноси преглед композиције Музички пејзажи хрватског композитора Крешимира Бенића чији је одломак изведен на концерту београдске филхармоније (К, 12. 4. 1926: 23, 26). Композитор је у интервјуу даваном за овај часопис објаснио разлог због ког назива своју композицију кореографском поемом, те да је предност ове форме сценске музике над осталима у томе што би се, довољно јак и снажан, овај облик сценске музике могао давати и без сцене (Бенић и К, 12. 4. 1926: 23). Композитор пореди своју композицију са композицијом Посвећење пролећа Игора Стравинског, те наводи да би ово био израз за нашу сценску музичку форму (Бенић и К, 12. 4. 1926: 23). Уз овај интервју, приложена је и краћа биографија композитора која представља значајну прву информацију уколико читаоци нису имали прилике да се са његовим именом и радом упознају раније.

На крају, овом приликом направљена је и представљена селекција чланака о музици из доступних бројева часописа Комедија чији су се аутори бавили разноврсним темама. Уочљиво је да су читаоци тог времена могли да добију прву информацију о позоришту, операма, оперетама, свету музике, (музичког) извођаштва, музичке педагогије управо међу страницама овог часописа, који, за данашњи контекст, може представљати полазну тачку за истраживања о овом периоду, допуну онога што већ знамо о музици и другим уметностима у том периоду, али и шире, о публицистици тог времена.

⁷ Аутор је сматрао за сходно и да наведе када је основано друштво (3. маја 1901.) те да је друштво „за 25 год. свога рада у тишини, без велике рекламе, оно је на пољу ширења вокалне музике, стекло репутацију једног од најбољих друштава у целој нашој Краљевини.“ Види: В., *Музикални Ниш – Оркестар и Музичка школа „Корнелије“*, ... 10.

Коришћена литература

- Бенић, Крешимир и К. (12. 4. 1926), „Музички пејсажи“ г. Крешимира Бенића представљају један кореографски поем. *Somoedia* – часопис за позориште, музику и филм, No. 32, 1925/26, Београд: Издавачко удружење Илустрација, 23, 26.
- В. (4. 1. 1926) „Музикални Ниш – Оркестар и Музичка школа Корнелије.“ *Somoedia* – часопис за позориште, музику и филм, No. 18, 1925/1926, Београд: Издавачко удружење Илустрација, 10–11.
- Васић, Александар. (2005) Положај авангарде у српској музичкој критици и есејистици прве половине XX века – Српски књижевни гласник. *Музикологија*, број 5, 289–306. Београд: Музиколошки институт САНУ.
- Васић, Александар. (2009) Музички гласник 1922 – естетички и идеолошки аспекти. *Музикологија*, број 9, 97 – 111. Београд: Музиколошки институт САНУ.
- Виртуелна библиотека Србије, COBISS, <http://www.vbs.rs/scripts/cobiss?ukaz=DISP&id=1129283930241644&rec=8&sid=1>, прис. 31. 1. 2019 у 11:31
- Винавер, Ружа. (10. 3. 1924) „Настава клавира код почетника.“ *Somoedia* – часопис за позориште, музику и филм, година II, број 10, Београд: Издавачко удружење Илустрација, 17–19.
- Винавер, Станислав. (14. 1. 1924) „Будућност музике.“ *Somoedia* – часопис за позориште, музику и филм, година II, број 2, Београд: Издавачко удружење Илустрација, 12–13.
- Винавер, Станислав. (28. 1. 1924) „Eugen d' Albert (поводом његовог концерта у „Касини“).“ *Somoedia* – часопис за позориште, музику и филм, година II, број 4, Београд: Издавачко удружење Илустрација, 9–11.
- Винавер, Станислав. (7. 4. 1924) „Манон у новој подели.“ *Somoedia* – часопис за позориште, музику и филм, година II, број 14, Београд: Издавачко удружење Илустрација, 18–19.
- Винавер, Станислав. (28. 1. 1924) „Прича о војнику.“ *Somoedia* – часопис за позориште, музику и филм, година II, број 4, Београд: Издавачко удружење Илустрација, 31.
- Голубовић Видосава и Ирина Суботић. (2008) *Зенит 1921–1926*. Београд: Народна библиотека Србије, Институт за књижевност и уметност, Загреб: СКД Просвјета.
- Јовановић, Никола. (1. 11. 1925) „Надохват разговори са г. др. Гавелом – једна „пасија“ нашег будућег директора драме: режирање опере.“ *Somoedia* – часопис за позориште, музику и филм, No. 9, 1925/26, Београд: Издавачко удружење Илустрација, 6–7.
- Југословен. (7. 4. 1924) „Успех једног српског композитора у Љубљани.“ *Somoedia* – часопис за позориште, музику и филм, година II, број 14, Београд: Издавачко удружење Илустрација, 19–20.
- Кикић, Ирена. (1998) *Somoedia: живот позоришног часописа (1923–1927)*, Београд: Музеј позоришне уметности Србије, изложбени каталози, у: Ристић, Бранислав. (2014) Попис библиографски обрађених часописа и листова у: Ана Ћосић-Вукић, Весна Матовић (ур.), *Значај библиографије периодике за истраживање књижевности и културе*, зборник радова, Београд: Институт за књижевност и уметност, 269–301.
- Коњевод, Богослав. (28. 1. 1924) „Прилог националном балету.“ *Somoedia* – часопис за позориште, музику и филм, година II, број 4, Београд: Из-

- давачко удружење Илустрација, 11–12. Л.Л (21. 12. 1925), „Београдски балет, Концерат г-ђице Hatsue Yuasa, Вокалну музику, Златија Белуша Јунгића.“ *Somoedia* – часопис за позориште, музику и филм, No. 16, 1925/1926, Београд: Издавачко удружење Илустрација, 22–23, 26.
- М.С.Б, (11. 10. 1925) „Почетак сезоне у Сарајеву: Нушићев Наход, Милетићев Томислав, Г-ђица Жозета, један концерат.“ *Somoedia* – часопис за позориште, музику и филм, No. 6, 1925/26, Београд: Издавачко удружење Илустрација, 18–19.
- Непознати аутор. (11. 1. 1926) „25-годишњица Рудолфа Букшека.“ *Somoedia* – часопис за позориште, музику и филм, No. 19, 1925/26, Београд: Издавачко удружење Илустрација, 27.
- Непознати аутор. (21. 9. 1925) „Штипско позориште, 1. Трећа сезона – опера (прва у јужној Србији) и драма. – материјалне прилике.“ *Somoedia* – часопис за позориште, музику и филм, No. 3, 1925/26, Београд: Издавачко удружење Илустрација, 15, 18.
- Непознати аутор. (15. 3. 1926) „Народно Казалиште: последњи новитети.“ *Somoedia* – часопис за позориште, музику и филм, No. 28, 1925/26, Београд: Издавачко удружење Илустрација, 22.
- Непознати аутор. (4. 1. 1926) „Народно Казалиште у Осијеку.“ *Somoedia* – часопис за позориште, музику и филм, No. 18, 1925/1926, Београд: Издавачко удружење Илустрација, 18–19, 22.
- Непознати аутор. (4. 1. 1926) „Новосадско позориште, Народни комади. – Беговићева прослава. – Успех домаће оперете.“ *Somoedia* – часопис за позориште, музику и филм, No. 18. 1925/1926, Београд: Издавачко удружење Илустрација, 27, 30.
- Непознати аутор. (14. 1. 1924) „Прослава двадесетпетогодишњице рада на музици г. Ст. Биничког.“ *Somoedia* – часопис за позориште, музику и филм, година II, број 2, Београд: Издавачко удружење Илустрација, 6.
- Непознати аутор. (17. 11. 1924) „Музичка хроника.“ *Somoedia* – часопис за позориште, музику и филм, No. 2, 1924/25, Београд: Издавачко удружење Илустрација, 3, 6–7.
- Непознати аутор. (14. 9. 1925) „Карл Агард Ествиг – славни тенорист концертоваће ускоро у Београду.“ *Somoedia* – часопис за позориште, музику и филм, No. 2, 1925/1926, Београд: Издавачко удружење Илустрација, 15, 18.
- Непознати аутор. (28. 9. 1925) „Агарда Ествига I. и II. концерат – одломци из једне критике, послане Комедији, а која ће бити објављена и допуњена у наредном броју...“, *Somoedia* – часопис за позориште, музику и филм, No. 4, 1925/1926, Београд: Издавачко удружење Илустрација, 30–31.
- Непознати аутор. (11. 10. 1925) „Георгије Бакланов – концерат на Университету и гостовање у Тоски“. *Somoedia* – часопис за позориште, музику и филм, No. 6, 1925/26, Београд: Издавачко удружење Илустрација, 10–11.
- Н.Ј. (4. 1. 1926) „Музичка слава на развалинама једног клавира.“ *Somoedia* – часопис за позориште, музику и филм, No. 18. 1925/1926, Београд: Издавачко удружење Илустрација, 22–23, 26.
- Н.Ј. (25. 1. 1926) „Парсифал из 1882, и Борис Годунов 1926 у Београду: живела „анархија“!“. *Somoedia* – часопис за позориште, музику и филм, No. 21, 1925/26, Београд: Издавачко удружење Илустрација, 2–3, 6.
- С. (15. 3. 1926) „Нарочито нисмо питали управу београдског театра за обавештење, да нам једна пикантерија не би била покварена евентуал-

- ним демантијем." *Comoedia* – часопис за позориште, музику и филм, No. 28, 1925/26, Београд: Издавачко удружење Илустрација, 18–19.
- Ристић, Бранислав. (2014) „Попис библиографски обрађених часописа и листова,” у: Ана Ћосић-Вукић, Весна Матовић (ур.), Значај библиографије периодике за истраживање књижевности и културе, зборник радова, Београд: Институт за књижевност и уметност, 269–301.
- Т.М. (4. 1. 1926) „Домаћа оперета – вереница Његовог Величанства.” *Comoedia* – часопис за позориште, музику и филм, No. 18, 1925/1926, Београд: Издавачко удружење Илустрација, 11.
- Томашевић, Катарина. (2009) На раскршћу Истока и Запада – о дијалогу традиционалног и модерног у српској музици (1918–1941). Београд: Музиколошки институт САНУ, Нови Сад: Матица српска, Одељење за сценске уметности и музику.
- Ћосић, Бранимир (14. 1. 1924) „Стилизовање наших народних игара.” *Comoedia* – часопис за позориште, музику и филм, година II, број 2, Београд: Издавачко удружење Илустрација, 16–17.

SUMMARY

WRITTEN WORD ON MUSIC IN THE JOURNAL (FOR THEATRE, MUSIC AND FILM) COMOEDIA

Monika Novaković

Comoedia, the journal for theatre, music and film (weekly published by the publishing association Илустрација (Illustration) in the period from 1923 to 1927) represents only one part of the archive material that is being kept on the Institute of Musicology SASA that refers to the art of theatre and therefore, the place of music in theatre, among other arts. The aim of this paper is to present the articles on various musical topics in this journal, according to the available material dating from the period from 1924 to 1926. These topics include, but are not limited to: opera, concerts, reviews, ballet, theatre, the future of music, concert premieres, jubilees, review of compositions and others. Some of the authors that contributed to this journal are Stanislav Vinaver, Ruža Vinaver, Branimir Ćosić, and Bogoslav Konjevod, among other authors that occasionally write anonymously or chose to use the pseudonym instead. The articles that will be reviewed and presented in this paper give invaluable insight into the musical life of Serbs in this particular period. The text is organised in several categories, for easier navigation through the subjects covered by the articles in the journal, that excludes the music news quite rarely for reasons unknown to the author of this paper.

Keywords: music, written word on music, theatre, opera, ballet, journal *Comoedia*.